

## PAPER DETAILS

TITLE: GELECEGIN KENTTE INSASI: ÇANAKKALE KIRSALINDA GÖÇ EGİLİMLERİ

AUTHORS: dogan BIÇKI

PAGES: 149-169

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194458>

## GELECEĞİN KENTTE İNŞASI: ÇANAKKALE KIRSALINDA GÖÇ EĞİLİMLERİ

### MAKING THE FUTURE IN THE URBAN: MIGRATION TRENDS IN RURAL ÇANAKKALE

Yrd.Doç.Dr.Doğan BIÇKI<sup>1</sup>

#### ÖZET

*Türkiye'nin göç tarihinde kırdan kente göçler yoğun olarak 1945-1980 aralığında gerçekleşmiştir. 70'li yılların ortalarından itibaren kentler arasındaki göçler daha çok artış göstermekle beraber, kırdan kente olan göçler de devam etmiştir. Gelineen noktada, bu göçün, kırsal alandaki geçim sorunlarına indirgenmesi doğru görünmemektedir. Dolayısıyla, kırsal alanda yeterli geçim imkanı sağlanmış olsa bile, bunun, gençlerin kente göç eğilimlerinin durdurulması açısından yeterli olabileceği şüphelidir. Bu bağlamda, Çanakkale'ye bağlı altı köyde, gençlerin kente göç eğilimleri araştırılmıştır. Çalışmada, Çanakkale örneğinden hareketle, kırdan yaşayan genç bireylerin kente göç eğilimlerinin hangi nedenlere dayandığı ve hangi beklentileri içerdiğinin, cinsiyete duyarlı bir perspektifle açığa çıkarması hedeflenmiştir.*

#### ABSTRACT

*The migrations from rural to urban areas had occurred densely between 1945-1980 in Turkey's history of migration. From the mid 1970s, urban to urban migrations had exceed the rural to urban migrations, but the rural to urban migrations simultaneously continued. At this point, it seems unsound to take this trend solely as the conclusion of livelihood difficulties prevailing in the rural areas. Therefore, even if the livelihood opportunities were supplied in the rural areas, it remains doubtful that this would be sufficient to prevent the migration of young people to urban areas. In this context, the migration trends of young people is explored in six villages of Çanakkale. In the study, with the example of Çanakkale, it is aimed to figure out the reasons of migration to urban areas, and the expectations of young migrants from a gender sensitive perspective.*

İç göç, Kırdan Kente göç, Genç Göçü, Çanakkale  
Internal migration, Rural to Urban Migration, Young Migration, Female Migration, Çanakkale

<sup>1</sup> Muğla Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, doganbicki@mu.edu.tr

### 1.GÖÇLE İLGİLİ TEMEL KAVRAM VE YAKLAŞIMLAR

Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik, veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan; kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir(Yalçın,2004:13). Bu genel göç tanımının dışında, göçlerin, iç göç ve dış göç biçiminde bir ayrıma tabi tutularak tanımlanması da mümkündür. Buna göre iç göç; bir ülkenin sınırları içerisinde, bireylerin, bir yıldan az olmamak kaydıyla yaşadıkları ortamı değiştirmeleri; dış göç ise ülke sınırlarının dışında bulunan bir ülkeye yaşadıkları yeri değiştirmek amacıyla gitmeleri olarak tanımlanabilir(Bülül-Köse,2010:77). Ayrıca, ülke içindeki göçlerin de, göçün yönüne göre, kırdan kıra, kırdan kente, kentten kıra veya kentten kente biçiminde çeşitlendirilmesi de mümkündür. Bu çalışmada kırdan kente olan göç olgusu konu edinilmektedir. Göçün coğrafi yönüyle ilgili olan bu tanımlamalar dışında, göçün niteliği, nedenleri ve taraflarını odağa alan göç yaklaşımlarından da bahsedilebilir.

Göçün niteliği ile yaklaşımlardan birisi, W. Petersen'in "yenilikçi" [innovative] ve "muhafazakar"[conservative] göç tanımlarıdır. Buna göre, yenilikçi göç, yeni bir yaşama ulaşmanın aracı olarak, yeni bir şey elde etmeye veya başarmaya yönelmiş göçtür. Muhafazakar göç ise, kötüleşen yerel koşullardan kurtulmak amacıyla coğrafi alandaki yer değiştirmelerden ibarettir. Bu göç türünde birey mekanda yer değiştirmekte ancak yaşam biçiminde herhangi bir değişim meydana gelmemektedir. "Yenilikçi göç", çağdaş toplumların göç biçimini yansıtırken; muhafazakar göç, pastoral toplumların ilkel göçlerini temsil etmektedir (Petersen,1996:6). W.Petersen'in yaklaşımı, aynı zamanda, az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerdeki göçe ilişkin algı farklılıklarının anlaşılması bakımından da dikkate değerdir. Sözgelimi, ülkemizde kırsal göçmenlerin coğrafi hareketliliklerini, muhafazakar göç kategorisi içerisinde görme eğilimi yüksek olduğundan, sürekli olarak bu kimselerin, kırsal yaşam biçimlerini kentte yeniden ürettiklerinden ve bu bağlamda kentli yaşam biçimini kabullen(e)memelerinden söz edilmiştir.

Göç kuramının önemli yapı taşlarından birisi de göçün nedenleri ile ilgilidir. Bu bağlamda "itici" ve "çekici" nedenler yaklaşımı, bir ideal tip olarak çoğu göç araştırmalarının hareket noktası olmuştur. Buna göre, bireyler, yaşadıkları yerin bazı iticilikleri ile gidecekleri yerin çekici özelliklerini mukayese ederek göç etmeye karar vermektedirler. Bu bağlamda göç edilen yerle ilgili itici nedenler, şunlar olabilir: Özel bir ürün veya hizmetin tükenmesi, örneğin madenlerin, tarım arazilerinin, kerestenin tükenmesi; mekanizasyon dolayısıyla iş kayıplarının yaşanması; etnik, dini veya politik temelde bir topluluğa ayrımcılık uygulanması; evlilik imkanlarının bir yerde az olması; doğal veya yapay çevrede önemli bir yıkımın meydana gelmesi gibi sebepler, "itici" faktörlere örnek olarak gösterilebilir. Göç edilecek yerle ilgili çekici faktörlerden bazıları şunlar olabilir: İş imkanlarının fazlalığı, özel bir eğitim alma imkanının bulunması; yaşam koşullarının ve çevre kalitesinin iyi olması; daha önceden göç eden eşe bağlı olarak göç edilmesi; yeni, farklı bir entelektüel ve doğal çevrenin mevcudiyeti gibi nedenlerle göç isteği oluşabilir. Aslında itici ve çekici

nedenler, hem göç edilen yerde hem de varış yapılan noktada gözlemlenebileceği için, bu modelin göçü açıklamada çok basit kaldığı düşünülebilir(Boyle vd.,1998:67 ). Ancak tüm ideal tiplerde olduğu gibi, bu yaklaşımı da gerçek hayatta tümüyle pratik edilecek bir şablon olarak değerlendirmemek gerekir. Bağlama duyarlı olarak göç koşullarının, potansiyel veya aktif göçmenin perspektifinin yeniden tanımlanmasının gerekli olduğu açıktır.

Göçün niteliğini ve nedenlerini merkeze alan yaklaşımların dışında, “göçün kişilerini” ön plana çıkaran yaklaşımlardan da söz edilebilir. Bu tür yaklaşımlardan birisi “seçkinlik” yaklaşımıdır. Buna göre göçmenler, eğitim, yaş, cinsiyet ve medeni hal yönünden avantajlı(seçkin) olan kimselerdir. Örneğin, eğitim düzeyinin yüksekliği göçü kolaylaştıran bir etken olduğu gibi genç yaşta bulunmak da göç açısından elverişlilik sağlayan bir faktör olarak görülmektedir. Göçmenlerin yaş seçkinliğinin en önemli nedeni, göçün geleceğe yönelik bir yatırım olmasıdır. Göçmenler arasında gençlerin görece çoğunlukta olması, gençlerin yaşam döngüsünün ilk evrelerinde bulunmaları dolayısıyla yapılacak olan bu yatırımdan yaşlılara göre daha uzun süreler yararlanacakları beklentisinden kaynaklanmaktadır ( Çelik, 2002: 281). Genç ve iş kurma aşamasında olan kişiler risk almaya açık olduklarından göç etme olasılıkları yüksek olacaktır. Yaşam döngüsünün sonuna gelmiş emeklilik aşamasına girmiş kişilerin güdeleri ve gerçekleştirmeye çalıştığı şeyler ise değişecektir. Göçleri, iş fırsatlarının yoğun olduğu yerlerden çok, iklimi ve doğal koşulları iyi olan yerlere yönelecektir. Bazı hallerde de geriye dönüş göçleri ortaya çıkacaktır (Tekeli, 1997: 15). Buna göre, “seçkinlik” yaklaşımı, göçün, yaş, eğitim, cinsiyet gibi değişkenlere duyarlılığını anlamak bakımından elverişli görülmektedir. Nitekim, yakın dönemin göç çalışmalarında, cinsiyet faktörünün daha çok vurgulandığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, kadınların göç deneyimleri, gerek ülkemizde (Buz, 2009; İlkaracan-İlkaracan,1998; Erman,1998; Özgür-Aydın; 2010,2011) gerekse yurtdışında (Rye,2011; Palriwala-Uberio,2005; Tacoli ve Mabala, 2010) gerçekleştirilen çalışmalarda giderek daha fazla ele alınmaktadır.

Göçün tarafları veya kişilerini odağa alan çalışmaların da, aslında, yöntemsel açıdan daha büyük bir başlığın, bir alt kümesi olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu bağlamda, göçe ilişkin “hümanist yaklaşımlar”, bireyleri göçün aktörü olarak görmekte, göçmenin kendi arzuları-seçmeleri çerçevesinde, gerçek bir karar verici olarak göç davranışında bulunduklarını varsaymaktadır. Hümanist bakış açısından kişinin göç etme davranışının anlaşılması, o kimselerin konu edildiği derinlemesine çalışmaları gerektirmektedir. Göç konusunda bireyi mezun kabul eden bu yaklaşımın karşısında, kişilerin göç edip etmeme konusunda gerçek bir tercihlerinin olmadığını savunan, determinist yaklaşımlar bulunmaktadır. Determinist yaklaşıma göre, bireyler kendilerini kuşatan toplumsal yapının genel sınırlamalarına tabi olduklarından, gerçek bir seçim özgürlüğüne sahip olduklarından bahsedilemez(Boyle vd.,1998:57). Marksist yapısalcı yaklaşımların bu çerçeveye uyduğunun söylenmesinde bir yanlışlık yoktur. Buna göre, Marksist metodolojiye uygun olarak, göçün odağına bireyler değil, kolektiviteler, toplumsal koşullar, bölgeler arasındaki

eşitsizlikler ve sınıfsal analizler geçirilmelidir. Determinist ve hümanist yaklaşımların, sosyal teorideki birey-yapı dikotomisinin, göç alanında yeniden üretilmiş başka bir versiyonu olduğu söylenebilir. Her iki yaklaşımın kısıtlarını aşmak ve haklılıklarını bir kazanım olarak elde tutmak üzere, üçüncü bir yol olarak mikro(bireysel) alanı, makro(toplumsal yapı) alanla uzlaştırmayı hedefleyen yaklaşımlar önerilmiştir.

Bu yaklaşımlardan birisi, Rye ve Blekesaune(2007:185)' nin Norveç örneği üzerinden önerdikleri, mikro-yapısalcı(micro-structural) yaklaşımdır. Buna göre, son tahlilde göçe karar veren birey olmakla beraber, bireyin bu kararı toplumsal koşullardan etkilenmektedir. Başka bir deyişle, birey, belirli seçenekler arasında kendisine uygun bir seçimi gerçekleştirmektedir. Ne yapısalcı görüşler kadar iradesiz ne de bireyci yaklaşımların varsaydığı ölçüde sınırsız seçme özgürlüğü söz konusudur. Her birey kendi koşulları çerçevesinde sosyal inşasını gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, örneğin, kadınların göç pratikleri ve kendi yaşam alanlarıyla ilgili sosyal inşaları erkeklerden farklı olabilmektedir. Buna göre, kadın aktörün perspektifinden bakıldığında, kent yaşamı, kırdan yaşayan gençler için rahat ve “iyi yaşamı”(good life) sembolize etmektedir.

Çanakale kırsalında gençlerin göç eğilimlerini anlamayı amaç edinen bu çalışmada, mikro ve makro düzeyleri aynı çerçevede birleştiren bu son yaklaşım benimsenmektedir. Bu amaçla, bir yandan potansiyel göçmenin, göç eğiliminin niteliği; diğer yandan göçün toplumsal sınırlılıkları aktörün perspektifiyle anlaşılmasına çalışılmıştır. Alan araştırmasının sonuçlarına değinmeden önce ülkemizde genel göç hareketlerine ve göçün algılanma şekline kısaca değinilecektir.

## 2.TÜRKİYE’DE KIRDAN KENTE GÖÇ

Türkiye’nin göç tarihinde kırdan kente göçler yoğun olarak 1945-1980 aralığında gerçekleşmiştir. Ülkemizin aynı zamanda kentleşme tarihi olarak da isimlendirilebilecek olan bu dönemde kırsal çözülmenin ortaya çıkardığı göçler yaşanmıştır. 70’li yılların ortalarından itibaren kentler arasındaki göçler daha çok artış göstermiştir. Bireyler, kendileri için daha iyi fırsatlar taşıdığına inandıkları yerlere göç etmişlerdir. İ.Tekeli, *Göç ve Ötesi* adlı eserinde, bu sürecin bir sonraki adımında, mekandaki yer değiştirmelerin, göç yerine farklı bir insan-mekan ilişkisine işaret eden *yaşam güzergahları* kavramı ile tanımlanmasını önermektedir. Buna göre, insanlar yaşamları boyunca pek çok yer değiştirmekte, belirli bir güzergah üzerinde hareket etmekte ve bu hareketliliği önceden planlayabilmektedir (Tekeli,2008:43,44).

Tekeli’nin yaşam güzergahları yaklaşımı, küreselleşmiş, bilgi toplumuna geçişin gereklerini temsil eden mekan-insan ilişkilerini tanımlamak oldukça uygun görünmekle beraber, topyekun olarak klasik göç biçiminde gerçekleşen yer değiştirmeleri ortadan kaldırmamaktadır. Zira, küreselleşme sürecinin, malların ve sembollerin dolaşımı konusunda sağladığı özgürlüğün, insanların serbest dolaşımında aynı ölçüde geçerli

olmadığı açıktır. Bu nedenle, bir yandan, kırdan kente veya kentten kente göçler devam ederken diğer yandan hareketlilik olanakları zengin olanlar açısından, yaşam güzergahları içinde serbest dolaşım, eş zamanlı olarak devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bir kenara, kentleşme sürecini tamamlamış olan gelişmiş ülkelerin kırsal alanlarında bile göç eğiliminin devam ettiğini gösteren örnekler bulunmaktadır. Rye ve Blekesaune(2007)'ın yukarıda değinilen çalışması dışında, Kanada ve İskoçya kırsalında yürütülen başka çalışmalarda, özellikle genç kadınların kariyer taleplerinin karşılanamaması nedeniyle, kırsal alanlardan kentlere yönelen göç eğilimlerinin yüksek olduğu kaydedilmiştir. İspanya kırsalında gerçekleştirilen bir başka araştırmaya göre, gençlerin medya veya doğrudan ziyaretlerle kent yaşamını deneyimleme imkanı bulmaları, gençlerin kırsal çevrenin dezavantajlarını algılayarak buralardan ayrılmalarını teşvik etmektedir (Boyle vd.,1998:115,131).

Diğer yandan, 50'li yıllarda yapılan kırdan kente göçler ile günümüzde devam eden göçlerin de nitelikçe birbirinin aynısı olmadığı belirtilmelidir. Göçün yoğun olarak yaşandığı ilk evrede, daha çok ekonomik gerekçelere dayanan yer değiştirmelerin söz konusu edilmesi mümkün iken bugün geline nokta kırsal alandan yapılan göçün, kırsal alandaki geçim sorunlarına indirgenmesi yeterli değildir. Bugün kırsal alanda yeterli geçim imkanı sağlanmış olsa bile ve hatta kente göç etmesi halinde kırdaki gelir düzeyinin altına düşme riski olsa bile, özellikle genç insanların kentte olmayı tercih ettikleri giderek daha çok gözlenmektedir. Asgari ücretle ve zor koşullar altında olsa bile kır kökenli gençlerin ve özellikle genç kadınların *“koyun bakmak yerine”* kentte olmayı ve kentsel yaşamın sağladığı imkanlardan, örneğin, sinema, çay bahçesi, hastane, okul, spor sahası gibi, yararlanmayı istedikleri gözlenmektedir(Bıçkı,2011:178).

Göçmenlerin göçe ilişkin beklentilerinin zamanla farklılaşmasına rağmen, bu kimselerin kentteki varlıklarına yönelik algıların aynı oranda değişmediği söylenebilir. Nitekim, kır kökenli göçmenlerin, gecekondu-köylü etiketiyle bütünleşen imajlarından arınmaları bütünüyle mümkün olmamıştır. Aslında, II.Dünya savaşı sonrasında başlayarak 70'li yılların ortalarına kadar yaşanan kırdan kente göçler, gelenekselliğin tasfiyesine hizmet edebilecek hareketlilikler olarak algılanmıştır. Göçmenlerin, kentteki yenilikleri ve bilgiyi kendi yerel topluluklarına yaymak suretiyle bu sürece hizmet edecekleri şeklindeki modernleşme teorisinin iyimser varsayımlarını arkasına alan göç araştırmaları, göçmen bireyin kente nasıl uyum gösterip asimile olacağına odaklanmıştır (Kearney,1996:376). Modernleşme teorisin bu iyimser beklentisinin gerçekleşmediğinin gözlenmesi, kenti ontolojik olarak belirli bir insan grubunun mülkü olarak tasavvur eden kentin eski sahiplerinde hayal kırıklığı yaratmıştır. Buna göre *“kent hijyeninin”* bozulmasından sorumlu tutulan göçmenler, kentlerden uzak tutulması arzu edilen davetsiz misafirleri temsil etmektedir. Bu modernist tavrın, sosyal hareketliliğin, bazı durumlarda önemli bir aracı olan coğrafi hareketliliğe ilişkin ikircikli bir yaklaşımının olduğu söylenebilir. Şöyle ki; kentler arasındaki göçler olağan ve sosyal hareketliliğin önemli bir göstergesi olarak olumlanırken; kırdan kente olan göçler(yer değiştirmeler), kırdaki sorunların

kente aktarılmasına yol açan ve bu nedenle mümkünse engellenmesi gereken gelişmeler olarak algılanmaktadır. Ülkemizdeki kırdan kente göçle ilgili algı da bunun dışında değildir. Göçmenlere ilişkin negatif algıyı gerek iç göçle ilgili akademik çalışmalardan gerekse de göçün bizzatı kendisini toplumsal bir sorun olarak tanımlayan resmi belgelerden okumak mümkündür; örneğin 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda şöyle bir tespiti yer verilmektedir:

“kente göç eden kesimler eğitim seviyelerinin düşük olması ve vasıfsız işgücü olmaları nedeniyle, düzenli bir gelirden mahrum kalmakta ve **topluma uyum sorunları yaşamaktadır** (DPT,2006:51).

Çok iyi niyetli fakat sonuçta göç edeni sorumlu tutan yaklaşımlar, bireyin kırsal alandaki yaşam tatmininden daha çok, kentsel alanların göçlerle bozulan “hijyeni” ni nazara veren sonuçlar üretmektedir. Nitekim iç göçü konu edinen bir çalışmada, kente göçle ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

“ Yoğun göçlerle büyüyen şehirlerde eğitim ve sağlık hizmetleri yetersizlikleri, arsa ve konut ihtiyacı, su, enerji, altyapı vb. belediye hizmetlerinin yetersizliği, trafik yoğunluğu, kalabalık, çevre kirliliği ve gürültü gibi olumsuzluklar ardı sıra gelmektedir... (Bülbül-Köse,2010: 92)”

Kırdan kente göç eden göçmenlerin kente uyumunu konu edinen bir çalışmada ise, göçmenlerin yol açtıkları sorunlardan şöyle bahis edilmektedir:

“Van'daki göçmenler genellikle...kentin kenar mahallelerine yerleşmişlerdir... göç, kentte pek çok sosyokültürel ve ekonomik sorunun da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göçle birlikte kendi kültür ve yaşam tarzlarını da kente taşıyan göçmenler, kentte oluşturdukları gecekondularıyla kenti adeta köye dönüştürmüşlerdir. Göçmenlerin kendileri ise kırsal karakterlerinden uzaklaşırken, tam olarak kentli de olamamışlardır (Deniz - Etlan, 2009: 472)”.

Hangi bakış açısıyla değerlendirilirse değerlendirilsin, Türkiye genelinde toplam nüfus içinde göç eden nüfusun payında artan bir eğilim gözlenmektedir. 1975-1980 döneminde toplam nüfusun % 9,3'ünü oluşturan 3,6 milyon kişi göç etmiş iken, 1995-2000 döneminde nüfusun yüzde 11'ini teşkil eden 6,7 milyon kişi göç etmiştir ( Kocaman, 2008: 62). 1975-2000 aralığını kapsayan 25 yılda göç eden nüfus büyüklüğü yaklaşık iki kat artmıştır. Bu dönemde yerleşim yerleri arasında göç eden nüfus, iller arasında göç eden nüfusa göre daha çok artmıştır(TUİK, 2000:10). Türkiye geneliyle başkaca göç istatistikleri bulunmakla beraber, bu verilerin kısa zamanda güncelliğini yitirmesi dolayısıyla, daha çok detaya girilmeyecektir. Bu nedenle, ilerleyen bölümde alan araştırmasının gerçekleştirildiği, Çanakkale iliyle ilgili temel göç göstergeler sunularak araştırmanın yöntemi ve bulgularına geçilecektir.

Çanakkale'nin toplam nüfusu 2010 yılı Adrese dayalı kayıt sistemine göre, 490.397' tir. Bu nüfusun % 54.8'i il ve ilçe merkezlerinde; diğer deyişle kentsel alanda, geri kalanı ise belde ve köylerde yaşamaktadır. Buna göre, Çanakkale'nin kentsel nüfus oranının, % 77 civarında olan Türkiye ortalamasının hayli gerisinde olduğu görülmektedir. Nitekim, Çanakkale'ye bağlı 568 köyün pek çoğunda, kente göç süreci olanca hızıyla devam etmekte; kırsal alanlar giderek yaşlılara terk edilmektedir. Diğer yandan, Çanakkale'nin net göç hızı, 2008'de 4.53; 2009'da 1.28 ve 2010 kayıtlarına göre 2.36 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, toplamda pozitif yönlü olan nüfus artışına ilçeler bazında bakıldığında tablo farklılaşmaktadır. Merkez ve Ezine ilçesi dışındaki tüm ilçelerde 2008-2009-2010 yıllarını kapsayan dönemde nüfus eksilmeleri yaşanmıştır. Yani bu iki ilçe dışında net göç hızı negatif olarak kaydedilmiştir. Buradan hareketle, Çanakkale kırsalından ve yakın çevresinden yapılan göçlerin merkeze ve sanayinin yoğunlaştığı Ezine ilçesine yöneldiği anlaşılmaktadır. 2010 yılı verilerine göre, Çanakkale'ye göç eden iller içerisinde ilk sıralarda İstanbul, Balıkesir ve Ankara yer alırken; yine en çok İstanbul'a, Balıkesir'e ve İzmir'e göç vermiştir. Çanakkale'nin bu genel göç verilerinin çeşitlendirilmesi mümkün olmakla beraber bu istatistikler üzerinden, somut aktörlerin göç eğilimlerinin tümüyle anlaşılması mümkün değildir. Bu sebeple, Çanakkale kırsalından kente yönelen göçün nedenlerinin daha derinlemesine anlaşılabilmesi için, Çanakkale'nin altı köyünde yaşamakta olan gençler üzerine bir alan araştırması yapılmıştır.

#### 4.YÖNTEM

Çanakkale'nin, Gökçalı, Çamlıca, Kumarlar, Serçiler, Karaibrahimler ve Ortaca köylerinde yürütülen alan araştırmalarında, derinlemesine görüşme yöntemiyle, yaşları 15-34 aralığında olan 35 gencin kente göç eğilimleri araştırılmıştır. Görüşmelerde yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik soruların yanı sıra, gençlerin kente göç etme eğilimlerinin nedenlerini anlamaya yönelik açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formundan yararlanılmıştır. Seçilen köylerde yapılacak görüşmelerde tam örneklem hedeflendiğinden, araştırma sırasında köyde bulunan tüm bekar genç kadın ve genç erkekler ile görüşme yapılmıştır. Ancak bu kategori içerisinde(bekar-genç) yer alan birey sayısı köylerde çok azaldığı için bu kimselere ulaşmakta ciddi zorluk yaşanmıştır. Bu nedenle birbirine uzak 6 köyden zahmetli bir çalışmayla elde edilen 35 görüşme, mutlak sayı olarak az gibi görünmekle beraber, istatistik genelleme hedefi olmayan "anlamaya yönelik" nitel bir çalışma açısından yeterli bir vasat oluşturacağı kabul edilmiştir.

Uygulama yapılacak örnek köylerin seçiminde, olabildiğince çeşitlilik sağlanabilmesi için **farklı coğrafi ve demografik özellikleri olan köyler örneklem grubuna dahil edilmiştir**. Örneğin, **Gökçalı köyü**, Çanakkale merkez'in *İntepe* bucağına bağlıdır. Merkeze 27 km uzaklığı olan köyde, 2010 yılı Adrese Dayalı Kayıt Sistemi(ADKS)'ne göre toplam 632 kişi yaşamaktadır. Köyün merkeze uzaklığının 27 km. olmasına karşın,



İzmir-Ç.Kale yoluna olan mesafesinin çok az olması dolayısıyla, bu köyün kent merkeziyle iletişimi güçlüdür. Bu nedenle köyde yaşayan bireylerin bir kısmı kentte istihdam olanağı bulmakta ve gündelik olarak köy ile kent merkezi arasında gidip gelmektedir.

Örnekleme dahil edilen diğer bir köy olan **Çamlıca**, Ezine ilçesine bağlı olup Çanakkale merkeze 45 km uzaklıktadır. 2010 ADKS' ne göre köyde 273 kişi yaşamaktadır. Orman köyü niteliğini taşıyan yerleşimde başta hayvancılık olmak üzere, tarım ve ormancılıkla geçim sağlanmaktadır. Bağlı olduğu Ezine ilçesine bile 23 kilometre mesafede bulunan köyün ana ulaşım yollarının uzağında konumlanmış olması kentle iletişimini sınırlandırmaktadır.

Örnekleme grubunun bir diğer köyü olan **Kumarlar**, Çan ilçesinin Etili bucağına bağlı olup Çanakkale merkeze 50 km, ilçe merkezine ise 19 km mesafededir. Köyün kent merkezinden uzak oluşu, okul, hastane, banka, pazar gibi ihtiyaçlar için daha çok ilçe merkeziyle ve Etili Bucağı ile etkileşimde olunmasını gerektirmektedir. 2010 yılı ADKS'ne göre 110 kişinin yaşadığı köyde en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Çanakkale genelinde az sayıdaki iyi işleyen kooperatiflerden birine sahip olan köy, kırsal alandaki üretimin arttırılmasına yönelik teşvik ve primlerin tümünden yararlanabildiği için, kendisiyle benzer konumda olan diğer köylere göre daha yüksek bir refah düzeyine sahiptir. Bu durum, Çanakkale kırsalında refah sorununu irdeleyen başka bir alan araştırması sayesinde tespit edilmiştir. Köyün refah düzeyi yüksek olmakla beraber, köy muhtarı Müjdat Başaran' ın ifadesiyle “gıyamete çomak atan” evlerin olduğu tarihi köyde, gençler yaşamak istemediği için geçim koşulları çok iyi olmasına rağmen, kooperatifi ayakta tutacak üretim imkanı günden güne zorlaşmaktadır. Köy muhtarına göre, özellikle genç kızlar, köydeki kazanç düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun, köyde yaşamayı istememekte ve evlenecekleri gence kentte yerleşmeyi en azından ilçeye yerleşmeyi şart koşmaktadır.

Çalışma yapılan bir diğer köy olan **Serçiler**, Çan ilçesinin Kirazlı bucağına bağlı olmakla beraber, merkeze olan mesafesinin (23 km) Çan ilçesinden çok Çanakkale merkeze yakın olması dolayısıyla, merkezle etkileşimi daha fazla olan bir köydür. 2010 yılı ADKS verilerine göre 296 kişinin yaşadığı köy, 70'li yıllarda yürütülmüş olan köy-kent çalışmaları kapsamında üç köyün birleştirilmesiyle yeni bir yerleşim birimi olarak oluşturulmuştur. Devlet imkanlarıyla toplu olarak inşa edildiği için diğer köylerin muhtarı olduğu alt yapı sorunları asgari düzeyde olan köy, günün koşullarına uygun istihdam olanaklarıyla teçhiz edilemediği göç vermeye devam etmektedir. Kentte nispeten iyi getirili işlere yerleşebilen bugünün orta yaşlısı olan bazı köylüler tamamen merkeze göç etmişlerdir. Ancak, yakın dönemde, kentteki iş imkanlarının nüfus baskısı dolayısıyla rekabete açılmış olması veya vasıfsız elemanların çalışabileceği işlerin az ve düşük getirili olması dolayısıyla, çalışma günlerinde köyle merkez arasında gidip gelerek çalışma hayatını sürdüren bir kitle oluşmuştur. Bu türde çalışma yaşamı olan gençleri köye bağlayan en önemli faktör köydeki barınma maliyetlerinin daha ucuz olması; tersinden söylenirse, kentteki barınma maliyetlerinin gelir düzeylerini aşmasıdır.

*Karaibrahimler* köyü ise, Bayramiç ilçesinin Yiğitler Bucağı'na bağlıdır. Ağırlıklı olarak hayvancılıkla geçim sağlanan köyde 198 kişi yaşamaktadır. Köyün Çanakkale merkeze olan mesafesi 52 km; bağlı olduğu Bayramiç ilçesine ise 29 km uzaklıktadır. Ana ulaşım akslarının çok uzağında yer alan köyde genç kızların köy dışından evlenerek köyden ayrılma eğilimlerin güçlü olduğu gözlenmiştir. Bu eğilimin varlığını destekleyici bir olgu da araştırma sırasında Güney Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinde doğup büyümüş, genç kızların “yabancı gelinlerin” evlenme nedeniyle köye gelmiş olmalarıdır. Antep ve Ordu civarındaki kırsaldan getirilen genç kızlar, muhtemelen Batı'daki yaşam standartlarının görece olarak daha iyi olması dolayısıyla Çanakkale'ye gelmeyi kabul etmişlerdir. Çanakkale dışından gelin getirilmesi işlemi, daha önce oraya giderek bölgeyi ve yerel aileleri tanıyan aracılar eliyle olmaktadır. Aynı eğilim, refah düzeyi Karaibrahimler köyünden daha yüksek olan Kumarlar köyünde de gözlenmiştir. Belli oranda mahremiyet içeren bir yönü olması dolayısıyla bunların tam sayılarının öğrenilmesi mümkün olmamakla beraber artan oranda bu tür evliklerin rağbet gördüğü, bu tür ailelere mensup olanlarca teyit edilmiştir.

Son olarak, araştırma grubuna dahil edilen *Ortaca Köyü*'nün Çanakkale merkeze uzaklığı 26 kilometredir. İdari taksimatta Çan ilçesinin Kırazlı bucağına bağlı olan köyde 2010 ADKS' ne göre 104 kişi yaşamaktadır. Yoğun olarak göç veren köyde genç sayısı azdır. Nitekim saha çalışması yapılan gün, önceden muhtarlık aracılığıyla duyuru yapılmış olmasına rağmen, köyde yalnızca üç gencin mevcut olduğu belirlenerek bunlarla görüşme yapılmıştır. Bu üç gencin dışında birkaç gencin de çalışmak maksadıyla kentte bulundukları ifade edilmiştir. Genç nüfus azlığı, köydeki üretimin pazar değeri olmayan çok sınırlı ve mevsimsel bir etkinlik olarak kalmasına yol açmıştır. Ortaca örneğinde olduğu gibi kente yakınlık, ulaşım imkanlarının görece kolaylığı, kent ile kırsal yerleşim birimi arasında oluşturulan yeni bir yaşam dengesi oluşturmaktadır. Bu denge içerisinde göç, kentin baskın geldiği bir gelecek tasarımına, “geleceğin kentte inşasına” tekabül etmektedir.

## 5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bilindiği gibi, kırdan kente göçün ve dolayısıyla kentleşmenin rasyonelini açıklamaya yönelik yaklaşımlardan bir bölümü “kırın iticiliği” kavramlaştırmasından yararlanmaktadır. Buna göre, kırsal alanda yaşanan bir takım yoksunlukların köylü kitleleri kente ittiği ileri sürülmüştür (Keleş, 2002: 27). Bu nedenle kırsal bireyin yaşadığı yerdeki yaşam memnuniyetinin bilinmesi, göç etme eğiliminin anlaşılması açısından bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir.

### 5.1 Köyde Yaşıyor Olmaktan Memnuniyet Durumları

| Köyde yaşamaktan memnun musunuz? |       |       |       |       | Toplam |       |
|----------------------------------|-------|-------|-------|-------|--------|-------|
|                                  | Kadın |       | Erkek |       |        |       |
| Memnunum                         | 13    | %37,1 | 9     | %25,7 | 22     | %62,9 |
| Memnun değilim                   | 6     | %17,1 | 7     | %20,0 | 13     | %37,1 |
| Toplam                           | 19    | %54,3 | 16    | %45,7 | 35     | %100  |

Halen köyde yaşamlarını sürdüren gençlerin ağırlıklı bölümünün köyde yaşamaktan memnun oldukları görülmektedir. Memnun olmalarında rol oynayan başlıca etmenler, *köyde yaşamayı şehirde yaşamaya göre daha ucuz buluyor olmaları, evlerinin kendilerine ait olması, köy insanını daha sıcak, ilişkilerini daha samimi bulmaları, köyün havasının temiz olduğu ve şehre göre karmaşık olmadığı düşüncesidir.* Ancak, Karabrahimler köyünden bir gencin ifadesi ile memnun olanların önemli bir kısmını “mecburi memnuniyetlik” ifadesi ile dile getirilen kategori oluşturmaktadır. Mecburi memnuniyetliler, köyde yaşamaktan memnun olmamakla beraber, şehirde yaşamlarını sürdürebilecek sosyal ve ekonomik imkanları olmadığı için, köyde yaşamaktan dışında bir alternatif olmayan ve bu durumu içselleştirmiş-kabullenmiş bir grubu tanımlamaktadır. Görüşme yapılan bir genç bu durumu şöyle bir ifade etmektedir:

“Şehirde olduğumuz zaman her şey para, imkan yok. Bu yüzden geçim zor, köyde yaşamaktan memnun olmaktan başka çaremiz yok.”

Bir başka genç ise kente yerleşimin önündeki maddi ve sosyal engelleri şöyle dile getirmektedir:

“şehir çok kalabalık ve karmaşık, pahalı, komşuluk ilişkisi yok... her yer bina. Ama köy insanı sıcaktır. Hem geçim de kolay kendimiz yetiştirip kendimiz yiyoruz, satıyoruz.”

Anlaşılabileceği üzere, köyde yaşamaktan memnun olduğunu belirten kişilerin bir bölümü, şehirde yaşamının getireceği maddi ve sosyal zorluklarla baş edemeyeceklerini düşündükleri için köydeki yaşamlarından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle bu kimselerin “memnuniyetleri” kırım kente göre daha iyi bir alternatif olmasından çok, kente tutunma noktasında güçsüzlük hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Görüşme yapılanların %37,1 i ise doğrudan doğruya köyde yaşamaktan memnun olmadıklarını belirtmiştir. Bu görüşün ortaya çıkmasında çoğunlukla, *arkadaş çevrelerinin olmayışı, gezip vakit geçirecek yerlerin oldukça sınırlı olması, sosyal yaşamın olmayışı, eğitim, sağlık ve iş imkanlarının yokluğu etkili olmaktadır.* Arkadaş çevresinin sınırlılığından yakınlar ağırlıklı olarak erkeklerdir. Kente yaşanan göçlerin dolayısıyla akran bulma sıkıntısı çeken gençler, ya daha önce kente göç eden yakınlarıyla

ya da eğer lise öğrencisi ise okuduğu yerdeki sınıf arkadaşları ile ilişki kurarak kentin sosyal olanaklarını kullanma yoluna gitmektedirler. Köyde yaşamaktan memnun olmayan genç kızlar, bir yandan kırsal alanda üstlendikleri işlerin tekdüzeliği nedeniyle diğer yandan kırsal alandaki eğitim, sağlık, boş zaman faaliyetlerinin yetersizliği dolayısıyla memnuniyetsiz olduklarını dile getirmişleridir. Bu memnuniyetsizliğin göç etme davranışına dönüşme olasılığı, kadınlarda köy dışından birisiyle evlenme koşuluna bağlı görünürken; erkeklere ilişkin hareketliliğin, kente tutunma imkanları çerçevesinde oluştuğunu öne sürmek mümkündür. Nitekim, cinsiyet ve göç arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet faktörünü irdeleyen (Buz,2009); (Arpacı-Tokyürek,2008); (İlkaracan- İlkaracan,1998); (Erman,1998) ve evlilik ile kadın göçünü ilişkilendiren çalışmalarda bu duruma işaret edilmektedir. Buna göre, evlilik, Asya'nın pek çok yerinde kadın göçünü kolaylaştıran bir strateji (Palriwala-Uberio,2005)olduğu gibi; ülkemizde de sosyo-kültürel nedenlerle göçü etkileyen bir faktör olarak, kişilerin yaşam döngüsündeki önemli olaylardan birisidir. Türkiye’de 1995-2000 dönemi için iller arası toplam göçün %7.4’ü evlilikten kaynaklanmaktadır. Ancak evlilik göçüne katılanların %94’ü kadınlardan oluşmaktadır (Özgür-Aydın; 2010,2011)

Gençlerin kırsal alanda yaşamaktan duydukları memnuniyet düzeyini ve dolaylı olarak göç etme eğilimlerini anlamaya yönelik bu soru dışında, gençlere doğrudan doğruya göç etme isteklerinin hangi düzeyde olduğu sorulmuştur.

### 5.2 Şehre Göç Etme Düşüncesi

Köyden ayrılıp şehre göç etmeyi düşünüyor musunuz?

| Köyden ayrılıp şehre göç etmeyi düşünüyor musunuz? |       |       |       |       | Toplam |       |
|----------------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|--------|-------|
|                                                    | Kadın |       | Erkek |       |        |       |
| Düşünüyorum                                        | 13    | %37,1 | 12    | %34,3 | 25     | %71,4 |
| Düşünmüyorum                                       | 6     | %17,1 | 4     | %11,4 | 10     | %28,6 |
| Toplam                                             | 19    | %54,3 | 16    | %45,7 | 35     | %100  |

Araştırma kapsamında görüşme yapılan gençlerin “köyden ayrılıp şehre göç etme” düşüncelerine bakıldığında, bu gençlerin %71,4 gibi çok ağırlıklı bir bölümünün, gelecek tasarımı göç etme isteğinin olduğu görülmektedir. Kendi içlerindeki dağılımın dikkate alınması durumunda erkeklerin göç etme eğilimlerinin (%75 [12/16]) kadınlardan bir miktar daha (%68 [13/19]) fazla olduğu ancak her cinsten de en az üçte iki gibi nitelikli bir çoğunluk oluşturduğu görülmektedir. Buna göre “mecbur memnuniyetlik” olarak ifade edilen durumun aslında ne kadar işlevsel bir kavramlaştırma olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira hem kadınlarda hem de erkeklerde göç etme eğilimi yüksek olmakla beraber, bunların tümü göç isteklerini uygulamaya sokamamakta ve köyde olma durumunu en azından şartlar oluşuncaya kadar

kabullenmektedirler. Diğer bir ifadeyle iyi koşullar altında göç etme imkanı olmadığı için “mecburi” bir memnuniyet ifade edilmektedir. Nitekim gençlerin göç eğilimlerin nedenleri sorgulandığında öncelikle *şehirde eğitim ve iş imkanlarının fazla olduğu düşüncesi, sosyal yaşam için gerekli koşulların ancak şehirlerde yeterli düzeyde varlığı ve kişilerin köyü aşan bir coğrafyada çevrelerini genişletebilecekleri düşüncesinin* şehre göç etme eğiliminde etkili olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan gençlerden birinin bu durumla ilgili anlatımı, benzer koşullara sahip kırsal gencin perspektifini yansıtmaya uygun görünmektedir:

“Modernleşmemiş köy! Okul yok, fabrika yok, hastane yok, bakkal yok, sosyal imkanlar çok kısıtlı. Arkadaş çevrem yok; çünkü köyde genç yok. Şehre göç etmek orda yaşamak cazip geliyor çünkü orada bu imkanların hepsi var.”

Öte yandan, şehre göç etmeyi düşünmeyenlerin (%28,6) anlatımlarına derinlemesine bakıldığında, aslında bu kimselerden bazılarının da göç isteği taşımakla beraber “*şehre göç etmek için yeterli sermayesinin ve garanti bir işinin olmaması*” gibi nedenlerle şehre göç etme konusuna olumsuz yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yüzde 30’a yaklaşan hayır cephesinin bütünüyle gönüllü olarak *köyde yaşama tercihinin* ifade ettiğini ileri sürmek mümkün değildir. Nitekim Zhang (2010:176,177)’ın da belirttiği gibi, kırsal alandan göç edilebilmesi, bir yandan potansiyel göçmenin yer değiştirebilecek asgari mali desteğe sahip olmasına; diğer yandan, beşeri sermayesinin kentteki işler için yeterli olmasına bağlıdır. Buna göre, özellikle göçün başlangıç maliyetine (taşınma masrafı, ev kirası, uygun bir iş buluncaya kadar geçen sürede harcanabilecek birikim gibi) güç yetiremeyecek olan en yoksul köylülerin göç etme olasılığı oldukça zayıflamaktadır.

Köyden ayrılarak kente yerleşme isteği olanların (Gençlerin %71’i) yaş durumlarına bakıldığında, göç eğiliminin cinsiyet değişkeni dışında “yaş”a da duyarlı olduğu anlaşılmaktadır.

#### 5.2.1 Kaç yaşındasınız? Köyden ayrılp şehre göç etmeyi düşünüyor musunuz?

| Köyden ayrılp şehre göç etmeyi düşünüyor mu? |             |       |     |       |     | Toplam |      |
|----------------------------------------------|-------------|-------|-----|-------|-----|--------|------|
|                                              |             | Kadın |     | Erkek |     |        |      |
| Düşünüyorum                                  | 15-19       | 5     | %20 | 3     | %12 | 8      | %32  |
|                                              | 20-24       | 6     | %24 | 5     | %20 | 11     | %44  |
|                                              | 25-29       | 1     | %4  | 3     | %12 | 4      | %16  |
|                                              | 30 ve üzeri | 1     | %4  | 1     | %4  | 2      | %8   |
| Toplam                                       |             | 13    | %52 | 12    | %48 | 25     | %100 |

Görüldüğü gibi göç etme eğilimi, %44 oranı ile en çok 20-24 yaş aralığında olan gençlerde gözlenmektedir. Cinsiyete duyarlı bir perspektiften bakıldığında her iki cins için de 15-19 ve 20-24 yaş aralığındaki göç etme eğiliminin yukarıda olduğu, bu yaş aralıklarından sonra göç isteğinin aşağı düştüğü görülmektedir. Bu genel eğilim dışında, kadınların göç etme eğilimlerinin yaşa duyarlılığının daha belirgin olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılığın en önemli nedeni olarak kadın evliliğinin yaşa daha duyarlı olması gösterilebilir.

Nitekim, göç-cinsiyet ilişkisinde evlilik konusunun bir değişken olarak ne kadar önem taşıdığının anlaşılması maksadıyla, *gençlerin eş seçiminde kente yerleşmeyi evlilik öncesinde bir ön şart olarak ortaya koyup koymayacakları; kentte yerleşmiş olan eş adaylarını tercih edip etmeyecekleri* ve son olarak da *evlendikten sonra göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri* sorulmuştur. İlk iki soru evlilikle göç arasında doğrudan bir nedensellik arama amacını taşıırken; son soruda evliliğin kente göçü motive eden, kolaylaştıran daha dolaylı bir etkinliğin olabileceği varsayılmıştır.

### 5.3 Şehre Yerleşmenin Evlilik Şartı Olma Durumu

Şehre yerleşme konusunu bir evlilik şartı olarak talep eder misiniz?

| Şehre yerleşme konusunu bir evlilik şartı olarak talep eder misiniz? |       |       |       |       | Toplam |       |
|----------------------------------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|--------|-------|
|                                                                      | Kadın |       | Erkek |       |        |       |
| Evet                                                                 | 9     | %47.3 | 2     | %12.5 | 11     | %31,4 |
| Hayır                                                                | 10    | %52.6 | 14    | %87.5 | 24     | %68,6 |
| Toplam                                                               | 19    | %100  | 16    | %100  | 35     | %100  |

Şehre yerleşmenin evlilik şartı olma durumuna bakıldığında, bunu bir ön şart olarak kabul edip bu şartı yerine getirmeyenleri eş olarak tercih etmeyeceklerini belirtenlerin oranı üçte bire yaklaşmaktadır. Ancak, bekleneceği üzere, bu tür bir talebin çok ağırlıklı olarak kadınlar tarafından geldiği görülmektedir. Görüşme yapılan kadınların yaklaşık yarısı (% 47.3) böyle bir beklentiye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Buna göre, evliliğin genç kadınlar açısından kente yerleşmede önemli bir fırsat olarak değerlendirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Eş bir deyişle, kadınlar açısından *evlilik* konusu şehre göç etme eğiliminin anlaşılmasında anahtar bir işleve sahiptir. Buna göre, genç kadın açısından evlilik, kente ulaşma konusunda bir tür koz olarak işlev gördüğünden, evlilik ile göç etme davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Evliliğin göç açısından oynadığı rolü daha gevşek bir nedensellik öngörüsü içerisinde elde etmeyi amaçlayan bir başka soruda, gençlerin eş adaylarının kentte yerleşik olmalarının kendileri açısından bir tercih sebebi olup olmayacağı sorulmuştur.

#### 5.4. Evleneceği Kişinin Şehirde Yerleşik Olması

Evleneceği kişinin şehirde yerleşik olması kendisi açısından bir tercih sebebi midir?

| Evleneceği kişinin şehirde yerleşik olması kendisi açısından bir tercih sebebi midir? |       |      |       |       |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-------|------|-------|-------|
|                                                                                       | Kadın |      | Erkek |       |
| Evet                                                                                  | 11    | %58  | 2     | %12,5 |
| Hayır                                                                                 | 8     | %42  | 14    | %87,5 |
| Toplam                                                                                | 19    | %100 | 16    | %100  |

Kente evlilik yoluyla göç beklentisinin çok açık olarak cinsiyete duyarlı olduğu görülmektedir. Buna göre genç kadınların çoğunluğu (%58) eş seçiminde kentte yerleşmiş olmanın kendileri için tercih sebebi olacağını, evlenecekleri gencin kentte oturmayı sürdürmesi halinde evliliği kabul edeceklerini ifade etmişlerdir. Bekleneceği üzere bu tarz bir beklenti genç erkeklerde çok daha azdır. Böyle olmakla beraber, genç erkeklerden ikisi kentte yerleşmiş olan bir genç kızı eş olarak tercih edeceklerini belirtmişlerdir. İlginçtir ki; bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklara rağmen, C.Yılmaz'(2010:157) ın Giresun-Bulancak örneği üzerinden ürettiği tespit, Çanakkale örneğiyle bütünüyle örtüşmektedir. Yılmaz'a göre;

“Kırsal kesimdeki zor, düzensiz ve ücretsiz aile işçiliğine dayanan, ... hep birilerine bağımlı olan yaşam şekli artık gençler arasında arzu edilmemekte, özellikle köylerde yaşayan genç kızlar köyden biriyle evlenerek ilânihaye köyde kalmak yerine şehirden biriyle evlenerek köyü terk etmek istemektedir. Köylerde kalan genç erkekler de kırsal kesimde kaldıkları sürece iyi bir kısmet bulamayacaklarını düşünerek göç yolunu seçmekte, böylece evlilik müessesesi göçü besleyen ve sürekliliğini sağlayan bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır”.

Diğer yandan, kente göç konusunun evlilik değişkeni üzerinden cinsiyete duyarlılığı, “*evlendikten sonra kente göç etmeyi*” düşünür müsünüz tarzında, geleceğe dönük göç eğilimini araştıran son bir soru ile derinleştirilmeye çalışılmıştır. Bu soru ile evlilik için kente göç konusunu bir ön şart olarak ortaya koymayan veya kentte yerleşilmiş olmasını tercihleri açısından bir belirleyici olarak görmeyen kimselerin, daha geniş bir vadede, bir hazırlık süresi tanınması durumunda göç etme eğilimi taşıyıp taşımadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

### 5.5 Evlendikten Sonra Şehre Yerleşme Beklentisi

Evlendikten sonra şehre yerleşme beklentiniz var mıdır?

| Evlendikten sonra şehre yerleşme beklentiniz var mıdır? |       |       |       |      | Toplam/  |       |
|---------------------------------------------------------|-------|-------|-------|------|----------|-------|
|                                                         | Kadın |       | Erkek |      | Ortalama |       |
| Evet                                                    | 15    | %78,9 | 12    | %75  | 27       | %77,1 |
| Hayır                                                   | 4     | %21,1 | 4     | %25  | 8        | %22,9 |
| Toplam                                                  | 19    | %100  | 16    | %100 | 35       | %100  |

Evlendikten sonra şehre yerleşme beklentisi her iki cinsten de yükselmektedir. Buna göre kadınların yüzde 80'e yaklaşan bir bölümü ile erkeklerin dörtte üçü evlilik sonrasında kente göç etme eğilimi taşımaktadır. Buna göre, yukarıda incelenen diğer iki tablo göz önüne alınarak bir okuma yapıldığında, **kadınların evlilik öncesinden başlayarak artan oranda kente göç eğilimlerinin olduğunu; erkeklerin ise evlilik öncesinden kente göç tasarımları bulunmasa bile gelecek projeksiyonları içerisinde güçlü biçimde göç eğilimlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, evlilik, kadınlar açısından göç hedefine hizmet eden önemli ve doğrudan bir araç durumunda iken; erkekler açısından göçü motive eden bir faktör olarak işlev görmektedir.**

Diğer yandan, bireyin göç etme davranışını etkileyebilecek bir değişken olarak gelir durumu ile göç davranışı arasında ilişki aramaya yönelik başka bir soru ile çalışma geliştirilmiştir. Zira literatürde kırsal ve kent arasında gelir farklılıklarının önemli bir göç nedeni olduğu (Todaro-Harris; 1970); (Zhang,2010); (Güreşçi-Yuttaş,2008); (Güreşçi,2009); (Bahar-Bingöl, 2010) şeklinde geniş bir kabul olmakla beraber, bu çalışmada bütün göç hikayesinin gelir yetersizliğine indirgenmesinin doğru bir yaklaşım olmayabileceği varsayılmıştır. Zira, Schuerkens (2005:536)'ın da belirttiği gibi, kalkınmakta olan ülkelerin önemli bölümünde 80'li ve 90'lı yıllarda devam eden göç süreci, kentleşme oranlarının yükselmesine yol açmıştır. Bugün, kalkınma aracılığıyla, eş deyişle kişi başına düşen milli gelirin artırılması suretiyle bu göçün önlenebileceği düşüncesi artık tartışmasız bir gerçeklik değildir.

Bu bağlamda, gelir faktörünün göç konusundaki belirleyicilik gücünü daha açık anlayabilmek amacıyla, çalışma kapsamında görüşme yapılan gençlere, *aynı gelir düzeyine sahip olmak kaydı ile şehir de mi yoksa köyde mi yaşamak istedikleri* sorulmuştur.



### 5.6 Aynı Gelir Düzeyine Sahip Olmak Kaydı İle Köy Ya Da Şehir Tercihi

Aynı gelir düzeyine sahip olmak kaydı ile şehirde mi yoksa köyde mi yaşamak istersiniz?

| Aynı gelir düzeyine sahip<br>olmak kaydı ile, şehirde<br>mi yoksa köyde mi<br>yaşamak istersiniz? | Cinsiyetiniz nedir? |       |       |     | Toplam/Ort<br>alama |      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|-------|-------|-----|---------------------|------|
|                                                                                                   | Kadın               |       | Erkek |     |                     |      |
| Şehirde yaşamak isterim                                                                           | 13                  | %68.4 | 8     | %50 | 21                  | %60  |
| Köyde yaşamak isterim                                                                             | 6                   | %31.6 | 8     | %50 | 14                  | %40  |
| Toplam                                                                                            | 19                  | %100  | 16    | 100 | 35                  | %100 |

Görüldüğü gibi aynı gelir düzeyine sahip olunması halinde bile gençlerin çoğunluğu “kentte olmayı” tercih etmektedir. Bu konuda özellikle kadınların kentte olma lehine belirgin bir tutumlarının olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, **göç konusu özellikle genç kadınlar açısından geçim sorununa indirgenemeyecek olan bir çerçeveye sahiptir.** Nitekim, Tacoli ve Mabala (2010:392), kente göçün, genç kadınlar açısından, daha iyi imkanlar sağlama vaadi yanında, kırsal alandaki aile içi güç ilişkilerinden özgürleşmenin meşru bir aracı olarak değerlendirildiğini belirtmektedir.

Bu bağlamda, bir Ankara gecekonduunda, kadın gözüyle göçün analiz edildiği etnografik bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya katılan genç kızlar, köyde sıkıldıklarını, kentin caddelerini, kalabalık yaşantılarını cazip bulduklarını aktarmışlardır. Yazar’a göre, köylü kadınlar kente göç etmeyi istemektedirler. Çünkü kent, kadınlar açısından aile ve akraba baskısından uzaklaşmaya imkan veren; çocukları ve kocasıyla beraber kendi ailesini kurabileceği, köyün ağır işlerinden kurtulabileceği bir ortam olarak algılanmaktadır (Erman,1998:222,229).

Bu kompozisyon içinde klasik cinsiyet rolleri ve işbölümü çerçevesinde, erkeğin evin geçimini sağlamaktan sorumlu olan taraf hissi içerisinde gelir konusunu kadınlara göre bir miktar daha önemli gördüğü ileri sürülebilir. Ancak gelir konusu, öyle anlaşılmaktadır ki; genç erkek açısından bile mutlak olarak kırsal tercih edilmesinde garanti sağlayabilecek pozisyonda değildir. Görüşülen kimselerin anlatımları, kent havasının ve sağlayabileceği sosyal yaşama ilişkin imkanların kendilerine cazip geldiğini göstermektedir:

“Her şey şehirde var, şehir gelişmiş. Burada hayvancılıktan, çiftçilikten başka ne var ki! Şehirde elini uzatsan istediğin şeye sahipsin. Hani denir ya her şey ayağının altında işte aynen böyle.. şehirde yaşamak isterim.”

Diğer yandan, madalyonunun diğer cephesinde aynı gelir düzeyinde

olmak kaydıyla kırdan olmayı tercih edecek ortalama olarak yüzde 40'a ulaşan bir grubun olduğu söylenebilir. Nitel araştırmanın sağladığı avantajdan yararlanarak, görüşme derinleştirildiğinde, aslında yukarıda “mecbur memnuniyetlik” olarak kavramlaştırılan durumun, burada da geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Kırdan olma tercihinin belirtenlerin bir bölümü kente yaşayacak donanımına sahip olmadıklarından ötürü, gerçekçi olmak adına gönüllerinde yatan aslanı değil, cari koşullar altında fiilen sürüp gitmekte olanı işaret etmektedirler:

“Şimdiki şartlarıma göre köyde yaşamak isterim. Bu gelirle şehirde geçinmek zor, masraf çok, her şey pahalı. Tabi bir de annem babam yaşlı olduğu için onlara bakmak zorundayım. Onları bu yaşta şehre götürürsem perişan olurlar.”

Görüşülen gençlerden birisine ait olan anlatı, “göç edebilmek” için de belli bir güce, kente tutunma gücüne ve bireysel şartların buna elvermesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Lee'nin de belirttiği gibi, yaşam döngüsü içinde genç yaşlarda olma, geride bırakılanlarla ilgili ağır sorumluluklar taşımama gibi faktörler göç edilecek yerdeki olumsuzlukların görmezden gelinmesini veya bunların aşılmasını kolaylaştırmaktadır ( Lee,1996: 17 ). Bunun tersi söz konusu olduğunda ise göçü engellemektedir.

Diğer yandan, alan araştırmasında, evlilik sonrasındaki kente göç eğiliminin nedenlerinin anlaşılmasında işlevsel olabileceği varsayımından hareketle, gençlerin çocuk sahibi olmaları durumunda *çocuklarını hangi toplumsal çevre içinde yetiştirmeyi arzu ettikleri* sorulmuştur. Bu soru ile gençlerin ileriye yönelik göç tasarımları anlaşılmaya çalışılmıştır.

#### 5.7. Çocuklarını Yetiştirmek İstedikleri Yer

Seçme imkanınız olur ise ileride çocuklarınızı şehirde mi yoksa köyde mi yetiştirmek istersiniz?

| Seçme imkanınız olur ise ileride çocuklarınızı şehirde mi yoksa köyde mi yetiştirmek istersiniz? |       |       |       |       | Toplam/Ortalama |       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-----------------|-------|
|                                                                                                  | Kadın |       | Erkek |       |                 |       |
| Şehirde yetiştirmek isterim                                                                      | 18    | %94.8 | 12    | %75   | 30              | %85,7 |
| Köyde yetiştirmek isterim                                                                        | 0     | %0    | 3     | %18,7 | 3               | %8,6  |
| Fark etmez                                                                                       | 1     | %5.2  | 1     | %6.3  | 2               | %5,7  |
| Toplam                                                                                           | 19    | 100   | 16    | 100   | 35              | %100  |

Görüşme yapılan gençlerin çocuklarını yetiştirmek istedikleri yerlere bakıldığında bunların çok büyük bölümünün (%85,7) çocuklarını kentte yetiştirmeyi tercih edecekleri görülmektedir. Bunlar içerisinde kadınların

kentte çocuk yetiştirme konusunda daha baskın bir isteklerinin olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan **genç kadınların tercih haklarının olması durumunda hiç birisinin köyde çocuk yetiştirmeyi istemediği kaydedilmiştir.** Buna göre kadınların kendileri için istediklerinden daha yüksek bir seviyede çocuklarının geleceği için bunu talep ettikleri anlaşılmaktadır. Çocuklarını şehirde yetiştirmek isteyenlerin bu istekleriyle ilgili olarak en başat gerekçeleri eğitim olanaklarının şehirde daha kaliteli oluşudur. Bununla birlikte, görüşme yapılan gençlere göre, köyde yetişen çocuklar ile kent ortamında yetişen çocuklar arasında kentli çocuklar lehine bir takım farklılıklar meydana gelmektedir. Çocuklarını kentte yetiştirmek isteyen gençler, köyde kalmanın yol açacağı dezavantajları ve kentte olmanın sağlayabileceği artıları şöyle dile getirmektedir:

“Çocuğumu şehirde yetiştirmek isterim. Köyde okul yok. Şehirde hem okul var hem de kurslar var. Yani köydeki eğitim imkanları şehirdeki gibi değil çok eksik.”

“Şehirde yetiştirmek isterim, düzgünce okulunu okur, eğitimi tamamlar. Çocuğun kendi yaşantısı olur. Şehirde yetişen çocuk aktif, atılgan oluyor; kendisini daha rahat ifade edebiliyor.”

Gerçekten de köylerdeki mevcut okulların bir çoğunun kapatılmış olması ve bölge okullarındaki eğitim kalitesinin yetersiz görülmesi ve taşınmalı sistemde yaşanan güçlükler, ülkemizin batısında olduğu kadar Doğu Anadolu (Güreşçi-Yurttaş:2008:50) ve Karadeniz bölgelerinde (Yılmaz, 2010:157) de bir göç nedeni olarak kaydedilmiştir.

Buna göre imkanı olan herkesin çocuklarını şehirde yetiştirmek arzusu içinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun da köyden kente göç eğilimini doğrudan etkilediği açıktır. “Geleceğin kentte inşası” olarak isimlendirdiğimiz bu durum, gençlerin hem kendilerini hem de ileriye yönelik olarak alt nesilleri içine alan bir gelecek tasarımı ifade etmektedir.

## 6.SONUÇ

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de taşıyıcılığını gençlerin yaptığı kırdan kente göç eğilimin azalan bir ivme ile de olsa devam ettiği görülmektedir. Devam eden bu göç eğilimin doğru okunması, kırsal göçün aktörü olan genç bireylerin yaşam perspektifinin doğru anlaşılmasından geçmektedir. Buna göre, kente göçün özellikle genç kadınlar açısından farklı bir yaşam kalitesini-biçimini temsil eden çok önemli bir değişiklik olduğu anlaşılmaktadır. Kentsel alanda farklı bir yaşam kalitesine ulaşılacağı beklentisinin, daha iyi ekonomik koşullara ulaşma beklentisini de içermesi mümkün olmakla beraber buna indirgenmesi mümkün görünmemektedir. Nitekim, alan araştırmasında, gençlerin benzer gelir düzeylerinde kenti tercih edeceklerini belirtmeleri, göç eğiliminin arkasında ekonomi dışı faktörlerin de son derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu saptama, özellikle kırsal göçe ilişkin geleneksel algının değiştirilmesi ihtiyacını göstermektedir. Nitekim, köyde yaşayan bireylerin, köyde geçimlerini temin edebildikleri

müddetçe orada kalacakları ve bundan tatmin olacakları, başka arayışlarının olmayacağı varsayımı gerçek olmaktan öte, kent soylu bireylerin kırdaki yaşayan birey için uygun gördükleri “ebedi köylülük” tezinden veya tasavvurundan kaynaklanmaktadır. Günümüzde kır ve kent arasındaki ulaşım imkanların fiilen veya medya aracılığıyla yakınlaştırılmış olması, kırsal alandaki bireyin bireysel yaşam kalitesini daha çok sorgulamasını ve daha bütüncül bir mukayese ile kır ve kent arasındaki göreceli avantajları algılamasını kolaylaştırmıştır. İlginçtir ki; İnsani kalkınmışlık açısından dünyanın en ileri ülkelerinde de benzer eğilimler gözlenmektedir. Örneğin, bu ülkelerden biri olan Norveç’te yapılan alan araştırmalarında (Rye,2011) da kırdaki yaşayan gençlerin kente bakışının bizim araştırmamızda elde ettiğimiz bakışla çok benzer olduğu görülmektedir. Öyle ki; Norveç kırsalında, aileleri çiftçilikle uğraşan ve kırsal yaşama bir “yaşam biçimi” olarak olumlu bakan gençlerin bile, yerleşim yeri olarak yaşadıkları yerden daha az kırsal bir yerde yaşam sürdürmeyi istedikleri kaydedilmiştir. Diğer yandan, kente göçü düşünen gençlerin bunu en çok yirmili yaşlarda gerçekleştirmek istedikleri belirlenmiştir. Yine aynı ülkede yapılan başka bir araştırmada, öğrencilerin kır, sosyal açıdan yoğun ( herkesin birbirini tanınması, dayanışma ve yardımlaşma gibi faktörler açısından ) ve doğal; fakat aynı zamanda eski moda, sıkıcı, fakir ve cahil gibi terimlerle tanımladıkları ve ayrıca genç kızların “kıra” karşı daha az pozitif yaklaştıkları belirlenmiştir (Rye,2011:177-179). Buna göre, kırsal göçün yegane veya en önemli nedeninin gelir farklılıkları olduğu varsayımı haklı olsa idi kır ve kent arasındaki refah farkının görece az olduğu bir toplumda, kıra ve kırdaki yaşamaya ilişkin daha iyimser tutumların olması beklenirdi. Sonuçta gerek gelişmekte olan toplumlarda gerekse gelişmiş olanlarda, kentsel yaşam kalitesinin daha tatmin edici bulunduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde de kentsel yaşam kalitesini kıra göre daha tercihe şayan bulan gençlerin daha iyi fırsatlara ulaşma çabası içerisinde ülke içinde veya ülke dışına olan hareketlilikleri devam edecek gibi görünmektedir. Bu hareketliliğin, tersine çevrilebilir olduğunu varsaymak yerine, ülkemizin kentli bir toplum olma yönünde sürdürdüğü dönüşümün doğal bir sonucu olarak kabul edilmesi, ileriye yönelik toplumsal projeksiyonların daha gerçekçi olmasını sağlayacaktır.

#### KAYNAKÇA

1. Arpacı, F.- Tokyürek, Ş.(2008) “Kırdan Kente Göç Eden Ailelerde Bireylerin Kız Çocuklarının Meslek Kazanması Ve Çalışmasına İlişkin Görüşleri” *e-Journal of New World Sciences Academy Cilt 3 Sayı 1*, s. 54-65 [http://www.newwsa.com/makale\\_detay.asp?d=1&makale=18.10.2011](http://www.newwsa.com/makale_detay.asp?d=1&makale=18.10.2011)
2. Bahar, O - Bingöl, F.K(2010) “ Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin ve İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri” *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı 15, Cilt 2*, s. 43-61

3. Bıçk, D.(2011) “Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği” *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı XXX, Cilt 1, s. 161-180*
4. Boyle, P.- Halfacree, K.- Robinson,V. (1998) *Exploring Contemporary Migration*, Addison Wesley Logman, USA
5. Buz, S.(2009) “Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların “Görünürlüğü”, *Aile ve Toplum, Sayı 5, Cilt 17, s. 40-50*
6. Bülbül, S. - Köse, A. (2010) “ Türkiye’de Bölgelerarası İç göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemiyle İncelenmesi” *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Sayı 39, Cilt 1, s. 75-94*
7. Çelik, F.(2002) “İç Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı ile Analizi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 13, s. 275-296*
8. Deniz, O. ve Etlan, E. (2009). “Kırdan Kente Göç Ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı 6 Cilt 2, s. 472-498*
9. [www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/download/881/433](http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/download/881/433)  
17.01.2012
10. DPT (2006), *Beşeri Gelişme Ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi, Dokuzuncu Kalkınma Planı* (2007 - 2013) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> 16.01.2011
11. Erman, T.(1998), “Kadınların Bakış Açısından Köyden Kente Göç ve Kentteki Yaşam”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* (Ed:Ayşe Berktaş Hacimirzaoglu), İstanbul: Türkiye İş Bankası, s. 211-225 içinde
12. Güreşçi, E. - Yurttaş, Z. (2008) “ Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği, *Tarım Ekonomisi Dergisi, 14(2): 47-54*
13. Güreşçi, E.(2009) “Kırsal Göç Ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) 22*
14. İlkaracan,P.- İlkaracan,İ. (1998) “1990’lar Türkiye’sinde Kadın ve Göç” *Bilanço 98: 75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s.305-322 içinde
15. Kearney, M.(1996) “ From The Invisible Hand to Visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development” *Theories of Migration* (Edt.R.Cohen) Edward Elgar Publishing Ltd., UK., s.374-404
16. KOCAMAN, T. (2008) *Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri, (1965-2000)*, DPT Yayını, Ankara
17. Keleş, R. (2002) *Kentleşme Politikası*, 7.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
18. Lee, E.S. (1996) “A Theory of Migration” *Theories of Migration* (Edt.R.Cohen) Edward Elgar Publishing Ltd.,UK, s.14-24 içinde

19. Özgür, E.M. - Aydın,O.(2010) “Türkiye’de Kadın Evlilik Göçü” e-*Journal of New World Sciences Academy, Sayı 5 Cilt 2, s.18-31*  
[http://www.newwsa.com/makale\\_detay.asp?](http://www.newwsa.com/makale_detay.asp?) 18.10.2011
20. Özgür, E.M. - Aydın, O.(2011) “Evlilik Göçünün Mekânsal Veri Analizi Teknikleriyle Değerlendirilmesi”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (1): 29-40
21. Palriwala, R. - Uberio, P. (2005) “Marriage and Migration In Asia: Gender Issues” *Indian Journal of Gender Studies*, vol.12(2-3): v-xxix  
<http://ijg.sage.pub.com/content/12/2-3/5> 18.10.2011
22. Petersen, W. “ A General Typology of Migration”, *Theories of Migration* (Edt.R.Cohen) Edward Elgar Publishing Ltd.,UK., s.3-13 içinde
23. RYE J. F, and BLEKESAUNE, A.(2007) “The Class Structure of Rural-to-Urban Migration: The case of Norway” *Young* ,15(2): 169–91
24. RYE, F.J (2011) “ Youth Migragation, Rurality and Class: A Bourdieusian Approach” *European Urban and Regional Studies*, 18(2): 170-183
25. Schuerkens, U.(2005) “Transnational Migrations and Social Transformations: A Theoretical Perspective, *Current Sociology* 53(4): 535–553
26. Tacoli, C. - Mabala, R. (2010) “Exploring Mobility and Migragation In The Context of Rural-Urban Linkages: Why Gender and Generation Matter” *Environment and Urbanization*, 22(2): 389-395
27. [http:// eau.sagepub.com/content/22/2/389](http://eau.sagepub.com/content/22/2/389) 22.10.2011
28. Tekeli, İ.(1997) “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi” Tarih Vakfı, *Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı*’na sunulmuş bildiri, Bolu-Gerede
29. Tekeli, İ. (2008) *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
30. Todaro, M. - Harris, J.R (1970) “ Migration, Unemployment, and Development: Two Sector Analysis” *American Economic Review*, 60(1): 126-142
31. TÜİK (2000) , *Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri*, 2.Bölüm, Ankara
32. Yalçın, C.(2004) *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara
33. Yılmaz, C.(2010) Giresun’un Bulancak İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri, Yönü Ve Başlıca Özellikleri, *ZfWT 2 (1 )*:147-160
34. <http://www.diewelt-dertuerken.de/index.php/ZfWT/article/viewFile/78/cyilmaz> 15.10.2011
35. Zhang, M. (2010) “ The Impact of Rural-Urban Migration: Case Study On The Loess Plateau of Central China” *China Information* 24(2):169-189